

ZÁCHRANNÉ PROGRAMY OHROŽENÝCH DRUHŮ V ČR

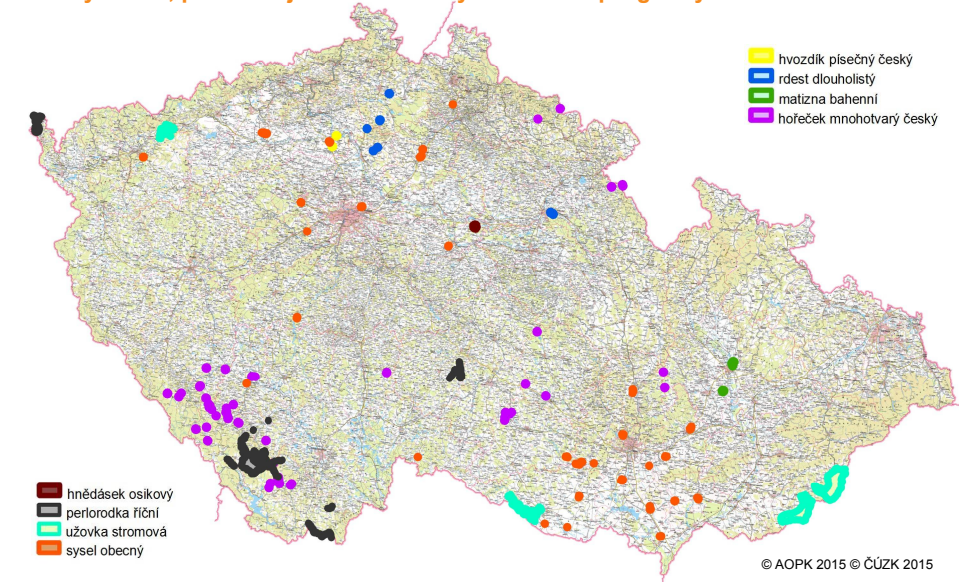
AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

Barbora Čepelová, Eliška Blažejová, Antonín Krása, Pavel Martinec, Ivana Vaníčková & Jitka Větrovcová, ODO AOPK ČR

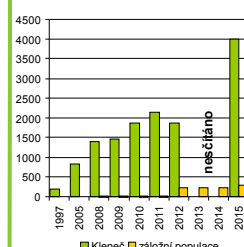
Úvod

Záchranné programy (ZP) jsou dočasné projekty, které mají za cíl kombinací různých typů opatření dosáhnout zlepšení stavu populace dotčeného druhu nad úroveň ohrožení vyhnutím. Oproti standardní druhové ochraně umožňují ZP realizovat aktivní cílená opatření pro záchranu druhu, včetně nadstandardního managementu, aplikovaného výzkumu a detailního monitoringu druhu. Důležitou roli hraje i osvěta a práce s veřejností. Součástí programů je vždy ochrana druhů *in-situ* (péče o lokality) a mohou být využívány i nástroje ochrany *ex-situ* (záchranné kultury, repatriace). V roce 2015 je realizace stávajících i příprava nových záchranných programů zahrnuta do projektů financovaných z EHP fondů 2009-2014 a MŽP.

Lokality druhů, pro které jsou realizovány záchranné programy

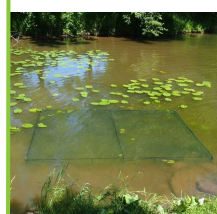

Hvozdk pískový český (*Dianthus arenarius* ssp. *bohemicus*)

Managementová opatření spočívající ve stržení dmu (2009, 2010), pravidelné seči, narušování mechového patra a odstraňování konkurenčních expanzivních druhů rostlin, přinášá výsledky. Po sedmi letech realizace ZP se populace hvozdku písečného českého na jeho poslední lokalitě ztrojnásobila. Další růst populace umožní stržení dmu, které bylo provedeno v letošním září.

Rdest dlouholistý (*Potamogeton praelongus*)

Od zahájení ZP v roce 2002 populace rdestu na jeho poslední lokalitě u Hradce Králové až do roku 2012 rostla. Poté nastal souhrn působení několika faktorů prudký pokles z více než tisíce lodyh na desítky. Mezi významné negativní vlivy patří požar kachnami. V letošním roce byly proto instalovány na lokalitu ochranné klece. Nejpočetnějším zásahem na lokalitě je odbahnění slepého ramene, které je ve fázi příprav. Kromě záchrany populace na poslední lokalitě je cílem ZP založení dvou nových populací. Dvě vhodné lokality byly nalezeny, provádějí se na nich výsadby.

Hnědásek osikový (*Euphydryas maturna*)

Z grafu dlouhodobého vývoje populace je patrné, že hnědásek osikový v letech 2009-10 téměř vyhynul. V roce 2011 byl schválen ZP a začaly se realizovat opatření na jeho poslední lokalitě. Pozitivní reakce na realizaci ZP byla v případě tohoto druhu rychlá.

Stromy, snůžky a hnízda / imága (zpětné odchyt) → imága (transekt)

Úžovka stromová (*Zamenis longissimus*)

Jedním z důležitých opatření v rámci ZP je výstavba polopřirozených líníšť, která zvyšují šanci na úspěšnou reprodukci a tím i dlouhodobé přežívání druhu. V Poohří bylo dosud vybudováno 30 líníšť. V 17-ti byly nalezeny úžovky stromové, v pěti případech se jednalo o mláďata.

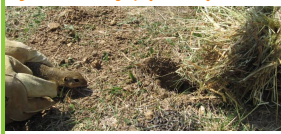
Dřevěná kostra je vyplněna organickým materiálem, proloženým větvemi, aby ho hadi vůbec mohli využívat. Nahoře je položen kus fólie, pod níž jsou hadi snáze k nalezení při monitoringu. Celé líníště musí být kryto pletivem, aby se do něj nedostali predátoři.

Perlorodka říční (*Margaritifera margaritifera*)

ZP pro perlorkdu říční je jedním z nejstarších, běží od roku 1993. Faktické ověření úspěšnosti prováděné péče trvalo poměrně dlouho kvůli způsobu života perlorkdy, kdy prvních 10-20 let žijí zcela skrytě ve dně toku. Úspěchem ZP bylo vyvinutí a úspěšná aplikace metodiky polopřirozených odchovů a péče o nejcitlivější mladá stádia. Tímto způsobem jsme schopni doplňovat populace, jedinci z odchovů jsou opakovaně nalézáni v místech výskytu před deseti lety. V letošním roce byly provedeny dva další odchovné cykly pro Ašsko. V mezidobí pokračuje úsilí o nápravu poškozeného habitatu, aby byly potlačené faktory způsobující blokaci přirozené reprodukce.

Sysel obecný (*Spermophilus citellus*)

Základem ZP pro sysla obecného je péče o jeho poslední izolované lokality výskytu, která spočívá v kosení nebo pastvě, neboť pro sysla je kvůli predátorům velmi důležitý trvale nízký porost. Aktuálně je velká snaha zajistit odchovy syslů pro následné reintrodukce na vhodné lokality a vytvoření metapopulací plánovaných v dlouhodobých cílech ZP – k odchovu v Zoo Praha přibývaly v roce 2015 nově založené odchovy v Zoo Brno a v ZS Vlašim (foto: sysel vypouštěný do připraveného zázemí v rámci zakládání nových odchovů). Celková odhadovaná početnost syslů v ČR byla k roku 2015 o 39 % vyšší než v roce 2008, kdy byl ZP schválen.

Matizna bahenní (*Angelica palustris*)

ZP matizny bahenní se potýká na obou lokalitách, kde probíhají aktivity ZP, s nepříznivými podmínkami. Na Černovířském slatině se nepodařilo vybudovat stabilní populaci z důvodu rozkolísané hladiny podzemní vody. V NPP Hrdibořické rybníky došlo k výraznému podmačení lokality, v důsledku jejího osídlení bobrem. Podmačení mělo negativní vliv na populaci, v roce 2014 bylo nalezeno pouze 5 kvetoucích a 25 nekvetoucích rostlin. V roce 2015 druh na lokalitě nebyl nalezen. Pokles počtu rostlin může být způsoben tím, že přeplavená semena nevyklíčila nebo vzešlé semenáčky uhynuly v důsledku nadměrného přemokření.

Hořeček mnohotvarý český (*Gentiana praecox* ssp. *bohemica*)

Celkem je v ČR evidováno 73 lokalit hořečku českého (v celém areálu druhu 116 lokalit) o různé velikosti populací (Tab. 1). Prioritou ZP je péče o vybrané lokality s dosud životaschopnými populacemi. Kromě odstraňování biomasy 1-2x ročně, je základem péče vytvoření mezer pro klíčení semen v porostu po dozrání a vysemenění rostlin, tj. buď přibližně na přelomu října a listopadu, nebo v předjaří mechanickým vyhrabem (pastvou).

Počet lokalit	0	1-10	11-100	101-1000	> 1000	celkem
Česká republika	14	16	19	13	51	73
Rakousko	3	2	11	10	4	30
Německo	2	3	2	2	0	9
Polsko*	0	1	2	0	1	4
celkem	19	22	34	25	56	116

Tab. 1 Celkový počet recentních lokalit hořečku mnohotvarého českého v celém areálu rozšíření podle nejvyšší dosažené počtu kvetoucích jedinců mezi roky 2006 a 2013 (* – podle údajů z let 2007, 2011 a 2013).

Připravované ZP - rostliny

Zvonovec liliovitý (*Adenophora liliifolia*): Vyskytuje se v současnosti na pěti lokalitách. Ohrožen je zejména změnou lesního hospodaření, dále okusem zvěří. V rámci ZP bude potřeba obnovit na lokalitách vhodný biotop – světlé lesy.

Koniklec otevřený (*Pulsatilla patens*): V současnosti je znám z cca 15 lokalit. Ohrožen je ústupem tradičního hospodaření, sukcesními změnami, eutrofizací. Pro stabilizaci populací je třeba na lokalitách s méně extrémními přírodními podmínkami obnovit kosení či lépe pastvu, narušovat zapojený drn, případně i sbírat semena a vysévat je na narušené plochy.

Hořeček nahořklý a h. drsný Sturmuš (*Gentiana amarella* ssp. *amarella*, *G. obtusifolia* ssp. *sturmiiana*): H. nahořklý pravý se dříve vyskytoval roztroušeně v celém českém, vzácněji moravském termofytiku a mezofytiku, ojediněle i v oreofytiku (Krušné hory, Žďárské vrchy). Po roce 2000 byl hořeček nahořklý pravý v ČR doložen ze 71 populací. H. drsný Sturmuš se v minulosti vyskytoval zhruba na stovce míst v západních Čechách. Dnes přežívá pouze na jedné lokalitě. V důsledku absence adekvátního hospodaření druhy silně ustoupily. Je zapotřebí kosení, extenzivní pastvy, důkladné vyhrabávání biomasy a odstraňování dřevin.

Snědek pyrenejský kulatoplodý (*Ornithogalum pyrenaicum* ssp. *sphaerocarpon*): Vyskytuje se v Hostýnských vrších a Bílých Karpatech. Ohrožen je zejména nevhodným hospodařením a okusem zvěří.

Připravované ZP – živočichové

Krasec dubový (*Eurythya quercus*): Vyskytuje se na jižní Moravě a Třeboňsku. K životu potřebuje mohutné osluněné volné rostlé duby. Aby u nás mohl přežít, je potřeba zajistit dostatek vhodných stromů, to znamená chránit staré a mohutné duby a výsadbami zajistit kontinuitu jejich výskytu v budoucnu.

Ropucha krátkonohá (*Epidalea calamita*): Je naší nejzávažnější žábou, která v posledních desetiletích vymizela z mnoha lokalit a nyní žije v několika izolovaných populacích na západě, severu a jihu Čech. Preferuje pionýrské biotopy s holou nebo jen spíše zarostlou půdou (pole se zeleninou, různé těžebny, výsypky, vojenské výcvikové prostory). Je třeba ochránit vybrané části těžeben před rekultivací, případně napravit nežádoucí zásahy na území těžeben.

Drop velký (*Otis tarda*): Doklady o dosud posledním hnízdění u nás pocházejí z roku 2006. Ptáci do oblasti Znojemska však stále zalétají z blízké rakouské lokality. Připravovaný ZP si klade za cíl obnovit samostatnou hnízdící populaci dropa velkého na našem území. Stěžejním opatřením bude změna stávajícího zemědělského hospodaření na hospodaření vhodné pro dropa velkého na lokalitách jeho tradičního výskytu.

Raroh velký (*Falco cherrug*): Z globálního hlediska je jedním z nejohroženějších druhů živočichů, který se vyskytuje v ČR. Raroha u nás ohrožují hlavně nezabezpečené sloupky vysokého napětí. Dalším rizikem je rušení během hnízdění. Proto je důležitá každoroční znalost všech hnízd a jejich zabezpečení.

Více informací o realizaci záchranných programů na www.zachranneprogramy.cz